IPA Civil Society Facility and Media Programme 2018-2019 2020/420-896

Стратегија за развој на женско претприемништво во Скопски плански регион

National Platform for Women Entrepreneurship

Национална платформа за женско претприемништво

EuropeAid/167061/DD/ACT/MK

This project is funded by the European Union

This project is implemented by:

Кратенки

ГЕМ	Global Entrepreneurship Monitor / Глобал монитор за претприемништво
ЕУ	Европска унија
МСП	Мали и средни претпријатија
ООН	Организација на Обединети нации
РСМ	Република Северна Македонија
САД	Соединети Американски Држави
Стратегиј а	Стратегија за развој на женското претприемништво на Скопски плански регион (2023-2028)
ЦОР 5	Цел за одржлив развој 5
GGG	Индекс на глобален родов јаз
GII	Индекс за родова нееднаквост
SIGI	Социјални институции и родов индекс

Содржина:

Резиме...
1.Вовед...
1.1 Општо за Скопскиот плански регион...
1.2.Причини за изработка на Стратегијата за женско претприемништво ....
2.Анализа на економските и претприемачките активности на жените.....................17
2.1 Претприемачка активност кај жените..17
2.2 Вработеност..17
2.3 Плати..19
3.Методологија...21
4. Стратешки цели на развој на претприемништвото кај жените............................23
4.1Клучни показатели..24
5.Пристап и реализација на стратешките цели...26
6.Пратење и вреднување..29

Прилог 1 – Акциски план

Прилог 2 – Најдобри практики од САД и ЕУ

Прилог 3 – Листа на користени студии, документи и статистички податоци

Резиме

Со оглед на тоа дека градот Скопје и целиот Скопски плански регион може да се земе како двигател на националната економија, не треба да се занемари фактот дека во него партиципираат и компании и претпријатија раководени од жени. Поради тоа, фокусот на зајакнувањето на женското претприемништво е исто така важен како на централно така и на локално ниво, преку взаемно поврзани политики, програми и иницијативи за промена на рамките на општествениот систем на вредности, како и на институционалната инфраструктура со која треба да го направи Скопски плански регион по привлечен за жените инвеститори. Стратегијата за развој на женското претприемништво на Скопскиот плански регион, има за цел економско јакнење на жените преку создавање на поволна бизнис клима и обезбедување поддршка за развој на нивниот претприемнички потенцијал со што ќе се придонесе со развојот на постоечките, и отворање на нови претпријатија, креирање на нови работни места, а со тоа и јакнење на локалната, и целокупната економија во Република Северна Македонија (РСМ).

Со цел изработка на квалитетна Стратегија прилагодена на потребите на жените претприемачи и потенцијални претприемачи, во текот на подготовката на истата се реализираа активности поврзани со собирање на податоци од примарни и секундарни извори и нивна анализа, кои помогнаа во изработката на „Стратегијата за женско претприемништво на Скопски плански регион (2023 – 2028)“ (Стратегија).

Во текот на изработката на стратешкиот документ беа исто така реализирани и информативни активности преку релевантите чинители и дел од организациите за деловна поддршка и претпријатијата од градот Скопје се запознаа со приоритетите и визијата на Стратегија, како и со самата содржина на истата. .

Стратегијата ќе овозможи поттикнување на побрзо и полесно економско интегрирање на жените со подршка на нивниот претприемачки потенцијал и создавање на поволна бизнис средина за нивното вклучување во претприемништвото, што исто така ќе придонесе за развој на постоечките и отворање на нови бизниси, создавање нови работни места, како и за целокупниот развој на секторот на малите и средни претпријатија во овој регион.

Визијата на стратегијата за женско претприемништво е да создаде инклузивна средина која ќе им овозможи на жените да започнат и реализираат успешни бизниси. Целите на таквата Стратегија вклучуваат зголемување на бројот на жени претприемачи, подобрување на нивниот пристап до финансирање и ресурси, достапност до обуки, практики и намалување на бариерите и предрасудите.

За да се постигнат овие стратешки приоритети, стратегијата се фокусира на следниве стратешки цели:

Стратешка цел 1 – Поголемо учество при креирање на политиките за претприемништво, со осврт кон развојот на женското претприемништво и дефинирање на мерки, како што се даночни стимулации или програми кои им даваат приоритет на бизнисите предводени од жените.

Стратешка цел 2 - Поддршка и развој на локални организации кои ги подржуваат жените претприемачки и организации кои ги подржуваат бизнисите, и поврзување со образовни, истражувачки и државни институции за обезбедување целосна подрршка при нивно застапување, обуки и дополнителни ресурси за жените претприемачи.

Стратешка цел 3 - Развивање на програми и структура за раст и развој на бизнисите основани и раководени од жени преку различни програми и активности, како што се креирање инкубаторски и акцелераторски програми, иновативни бут кампови и слично.

Стратешка цел 4 - Креирање на платформа за развој на женското претприемништво како место каде ќе се спроведуваат програми за едукација, поврзување, раст, развој, како и менторство кои ги поврзуваат искусни претприемачи со жени кои штотуку почнуваат свои бизниси.

1.Вовед

Стратегија) е изготвена согласно националната Стратегија за женско претприемништво и останати стратешки документи на Европската Унија (ЕУ), за примена на принципот на родова еднаквост.

Стратегијата како документ за идините политики во оваа сфера треба да придонесе за пошироко промоција на претприемништвото меѓу жените, како и за намалувањето на родовата нееднаквост која постои во бизнис секторот.

Стратегијата се заснова и на приоритетите дефинирани во стратешката рамка на ЕУ, Актот за мали бизниси на ЕУ[1], Женската повелба[2], Стратегијата за родова еднаквост[3], и останати стратешки документи, чии цели се постигнување паметен, одржлив и инклузивен раст, што подразбира широко и ефективно забрзување на стимулирањето на економскиот потенцијал на жените. Меѓу клучните насоки од Стратегијата Европа 2020[4] за паметен, оддржлив и инклузивен раст, е и посветување посебно внимание на развојот на претприемништвото и самовработувањето на жените. Во таа насока, земјите-кандидати како што е РСМ се охрабруваат да започнат со креирање и имплементирање национални и локални стратегии кои ќе имаат за цел да го зголемат уделот на жените на раководни позиции во претпријатијата, да започнат да собираат статистички податоци состојбата на жените претприемачи во бизнис секторот, да изработуваат годишни извештаи за состојбата на жените за претприемништво на национално и локално ниво, за проширување на постоечките мрежи на женски ментори и амбасадори на женското претприемништво и спроведување на политики кои ќе им овозможат на жените полесно да се интегрираат во бизнис секторот.

РСМ како земја која сака да обезбеди подобар квалитет на живот за своите граѓани и да ја направи земјата попривлечна за инвеститорите, преку усвојување и имплементирање на различни национални стратегии и политики полека, но сигурно, ја гради инфраструктурата и опкружувањето кои треба да придонесат кон тоа.

Стратегијата, водејќи се по истите начела, ќе помогне на Скопскиот плански регион како и на градот Скопје да ги следи националните приоритети во оваа област како и тиие ЕУ преку имплементација на одредени активности, мерки и проекти кои треба дополнително да допринесат за јакнење на женското

[1] Закон за мали бизниси - База на добри практики https://ec.europa.eu/growth/tools-databases/sme-best-practices/SBA/index.cfm?fuseaction=welcome.detail

[2] Женска повелба за еднаквост меѓу жените и мажите https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0078&from=en

[3] Стратегија за родова еднаквост https://ec.europa.eu/newsroom/just/items/682425/en

[4] Стратегија Европа 2020 https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf

претприемништво и негова промоција на локално ниво. Стратегијата има за цел економското јакнење на жените преку создавање на поволна бизнис клима и обезбедување поддршка за развој на нивниот претприемнички потенцијал со што ќе се придонесе кон развојот на постоечките и отворање на нови претпријатија, креирање на нови работни места, а со тоа и јакнење на целокупната економија.

1.1 Општо за Скопскиот плански регион

Скопскиот плански регион е најмногу населен регион на територијата на РСМ. Центар на Скопскиот плански регион е градот Скопје, а регионот територијално е поделен на неколку општини. Денес, согласно новиот закон за територијална организација на локалната самоуправа, Скопскиот плански регион е поделен на следниве општини: Аеродром, Бутел, Гази Баба, Ѓорче Петров, Карпош, Кисела Вода, Сарај, Центар, Чаир, Шуто Оризари, Арачиново, Зелениково, Илинден, Петровец, Сопиште, Студеничани и Чучер Сандево.

Според податоците на Државниот завод за статистика, во државата во 2021 година имало 70.424 активни деловни субјекти. Во таа насока, податоците за структурата на активните претпријатија по сектори на дејност покажуваат дека во 2021 година најголемо учество имал секторот Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли со 31.1 %.

Од вкупниот број на работодавачи, во 2021, само 19% се жени. Слично на тоа, 78% од вработените на сопствена сметка се мажи, додека 22% се жени.

Податоците за структурата на активните претпријатија според бројот на вработени покажуваат дека најголемо учество од 82.5 % имаат претпријатијата со 1 до 9 вработени. Потоа следат претпријатијата без вработени или со неутврден број на вработени (без податок за вработени) со 7.3 %, па претпријатијата со 10 до 19 вработени со 4.6 %, потоа со 20 до 49 вработени, чие учество изнесува 3.1 %, со 2.1 % учествуваат претпријатијата со 50 до 249 вработени и само 0.3 % од активните претпријатија имаат над 250 вработени.

Податоците за структурата на активните деловни субјекти по региони покажуваат дека најголемо учество има Скопјскиот регион со 39.03% а најмало учество има Северо-Источниот регион со 5.06%.

Според податоците за демографија на претпријатијата, бројот на ново отворени претпријатија во РСМ во 2021 година изнесува 5.141, а исто така најголемо учество во структурата на ново формирани претпријатија има Скопскиот регион со 4.07%.

Според седиштето на деловните субјекти, во 2021 година најголем извоз во вредност од 4.419 милиони УСД, е регистриран во Скопскиот регион.

Во Скопскиот регион бројот на активни субјекти во 2021[5] година изнесувал 27.218. Најбројни се препријатијата кои се со број на вработени лица од 1-9 и тоа

[5] Број на активни претпријатија по региони и општини, по класи на големина според бројот на вработени, од Завод за статистика 2021

20.762 претпријатија, потоа следуваат правните субјекти кои немаат вработени[6] и тоа 3.238 претпријатија, трети се претпријатија со 10-19 вработени лица и тоа 1.463, потоа следат претпријатија со број на вработени 20-49 954 претпријатија, претпоследни се претпријатијата со 50-249 вработени 661 претпријатие и најмал број имаат препријатијата со повеќе од 250 вработени кој број изнесува 140.

Според општини најмногу активни претпријатија има општина Центар со 6.971 активни субјекти, следи општина Карпош со 4.149 активни претпријатија, трета е општина Аеродром со 3.586 претпријатија. Следат Кисела Вода со 2.817, Гази Баба со 2.634, Чаир со 1.825, Ѓорче Петров со 1.487, Бутел со 1.392, Илинден со 628, Сарај со 556, Студеничани со 261, Шуто Оризари со 217, Петровец со 204, Чучер Сандево со 188, Сопиште со 127 и Арачиново со 108. Општина со најмалку активни правни субјекти е Зелениково со само 68 претпријатија.

Согласно горенаведените статистички податоци се забележува дека градот Скопје и околината се главен двигател на економијата на РСМ и согласно тоа зголемувањето на деловната активност, во делот на МСП таргетирајќи го женското претприемништво како фундаментален фактор е значаен дел од целокупниот иден социо-економски развој на државата.

1.2.Причини за изработка на Стратегијата за женско претприемништво на град Скопје

Во изминатиов период беа изработени бројни анализи и истражувања, со кои се идентификува проблемот на родова нееднаквост во областа на економскиот живот.

Бројни меѓународни споредби укажуваат дека РСМ сеуште значително заостанува во остварувањето на родовата еднаквост. Постојат три клучни меѓународни индикатори со кои се мери родовата избалансираност (пристап или вклученост на жените): Gender Inequality Index (GII), Global Gender Gap (GGG) и Social Institutions and Gender Index (SIGI).

Gender Inequality Index (GII)[7] – е индекс на родова нееднаквост, кој Организацијата на Обединатите Нации (ООН) го следи од 1995 година и се темели на 5 индикатори и истиот покажува во која мера националните достигнувања во одредени области на развој на човечките ресурси се загрозени поради родова нееднаквост.

Индикаторите во овој индекс се поделени во 3 димензии и се користат за проценка на загубите човечкиот развој предизвикан од родовата нееднаквост во трите аспекти на „репродуктивното здравје“,„овластувањето“ и „пазар на труд“.

- Индикаторите избрани за аспект на „репродуктивното здравје“ сочинуваат „однос на смртност на мајките“ и „стапка на плодност кај адолесцентите“:

[6] *Без вработени и претпријатија со неутврден број на вработени

[7] Програма за развој на Обединетите нации https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index

- Индикаторите за „овластување“ сочинуваат „женски и машки удел во пратеничките места“ и „населението со најмалку средно образование (% на возраст од 25 и повеќе години) ";
- Индикаторот за "пазар на труд" претставува „стапка на учество во работната сила“.

РСМ во 2015 година, како и повеќето соседни земји, припаѓа во групата на земји кои имаат релативно високо ниво на родова еднаквост (Табела 1), но податокот дека постојат земји со повисоко ниво на родова еднаквост и понатаму претставува предизвик. Дотолку повеќе што за 2015 година највисоко ниво на родова еднаквост има Швајцарија со (0,040), а потоа следат Данска со (0,041), Холандија со (0,044) па Шведска, Исланд , Норвешка, Словенија, Финска, Германија и Република Кореа.

Табела 1 - Индекс на родова нееднаквост – Gender Inequality Index (GII), 2015[8]

Земја	GII	Ранг (од 155 земји)
Грција	0,119	23
Хрватска	0,141	31
Македонија	0,160	36
Црна Гора	0,156	33
Србија	0,185	40
Босна и Херцеговина	0,158	34
Бугарија	0,223	45
Албанија	0,267	51
Турција	0,328	61
СВЕТ просек	0,443	

Global Gender Gap (GGG)[9] – индекс на глобален родов јаз, кој од 2006 година го пресметува Светскиот Економски Форум (World Economic Forum), ги мери родовите основни разлики во пристапот до ресурси и можности во поединечни земји, а не вистински расположивите ресурси и можности во тие земји. Еден од под-индикаторите е економската партиципација и пристапот кон можностите, кој се темели на 4 показатели во однос на жените и мажите во следните категории:

- Учество во работната сила;
- Еднакви плати за слична работа;
- Проценета заработувачка; и
- Учество во категоријата на законодавни функционери, функционери од повисок ранг и менаџери.

Рангот на набљудувани земји според GGG индексот и показателите на Економската партиципација и пристапот до можностите (Табела 2) го покажува значителното заостанување на РСМ во однос на некои земји од регионот.

Меѓутоа, нешто што дополнително треба да се земе во предвид е тоа што според показателот за економска партиципација и пристап до можности во 2016

[8] Извештај за човечки развој 2016 (Човечки развој за сите) https://hdr.undp.org/system/files/documents/2016humandevelopmentreportpdf1pdf.pdf

[9] Програма за жени лидери и родова рамнотежа https://web.archive.org/web/20081113001001/http://www.weforum.org/en/Communities/Women%20Leaders%20and%20Gender%20Parity/index.htm

година во однос на 2006 година (кога Светскиот економски форум започнал за прв пат да го следи јазот во еднаквоста на користење на ресурсите) е значително влошен. Имено, во 2006 година, РСМ по вредноста на тој показател била на 38 место од 115 земји, а во 2017 година е на 96 место од 144 земји со незначително пониска вредност.

Тоа е поради фактот што голем број од другите земји направиле значително повеќе за да ја намалат нееднаквоста во економската партиципација и пристапот до можностите.

Табела 2 - Индекс на глобален родов јаз - Global Gender Gap Index (GGG), 2017[10]

	GGG	**GGG**	**Економска партиципација и пристап до можности**	**Економска партиципација и пристап до можности**
Земја	Вредност	Ранг*	Вредност	Ранг*
Бугарија	0,756	18	0,710	51
Србија	0,727	40	0,670	72
Албанија	0,728	38	0,673	70
Хрватска	0,711	54	0,689	63
Македонија	0,702	67	0,636	96
Босна и Херцеговина	0,702	66	0,575	116
Црна Гора	0,693	77	0,653	88
Грција	0,692	78	0,670	73
Турција	0,625	131	0,471	128

Земји кои предводат во еднаквоста во користење на ресурси и пристап до можности се Исланд (0,878), Норвешка (0,830) и Финска (0,823).

Social Institutions and Gender Index (SIGI)[11], го мери влијанието на општественото однесување (на пр. Дискриминирачката практика на наследување, насилство над жените, отежнат пристап кон сопственост над земјиште и кон кредити). Според овој индекс РСМ се наоѓа во групата земји со средно ниво на нееднаквост, но со оглед на вредноста на под-индексот за Ограничен пристап до ресурси и права, земјава се наоѓа во групата со многу висока нееднаквост.

Табела 3[12] - Социјални институции и родов индекс - Social Institutions and Gender Index (SIGI)

Земја	**SIGI**	**SIGI**	**Ограничен пристап до ресурси и права**
	Вредност	Ранг	Вредност

[10] Извештај за Глобалниот родов јаз за 2017 година https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2017.pdf

[11] Социјални институции и родов индекс (SIGI) https://www.genderindex.org/

[12] Социјални институции и родов индекс, Синтезиски извештај за 2014 година, ОЕЦД, 2014 година https://www.oecd.org/dev/development-gender/BrochureSIGI2015-web.pdf

Многу ниско ниво на нееднаквост			
Србија	0.0097	5	0
Босна и Херцеговина	0.0333	11	0,2048
Ниско ниво на нееднаквост			
Бугарија	0,0499	19	0
Турција	0,1032	35	0
Средно ниво на нееднаквост			
Македонија	0.1345	45	0,4076
Високо ниво на нееднаквост			
Албанија	0.2476	74	0,4076

Сите три показатели говорат за тоа дека во РСМ постои значителна родова нееднаквост во партиципацијата во економскиот живот на земјата, во пристапот кон ресурсите и можностите. Сето тоа дава доволно силна аргументација зошто во државава покрај национални политики потребни се и активности и на локално ниво што ќе допринесат за подигнување на свеста и промоција на женското претприемништво.

Учеството на жените во (не)вработеноста

Во однос на учеството на жените во вработеноста треба да се користи метриката која е одредена од страна на ЕУ за мерење на идентификуваните цели во стратешкиот документ Европа 2020. Еден од нив е постигнување на вработеност на населението на возраст од 20 - 64 години на ниво од 75% за жените и за мажите. Сепак, нивото на вкупна вработеност во РСМ во 2021 година (население на возраст од 15 години и повеќе) е 38,3% кај жените и 56,2% кај мажите[13].

Графикон 1 - Вкупна вработеност во РСМ (15+ години) 2021[14]

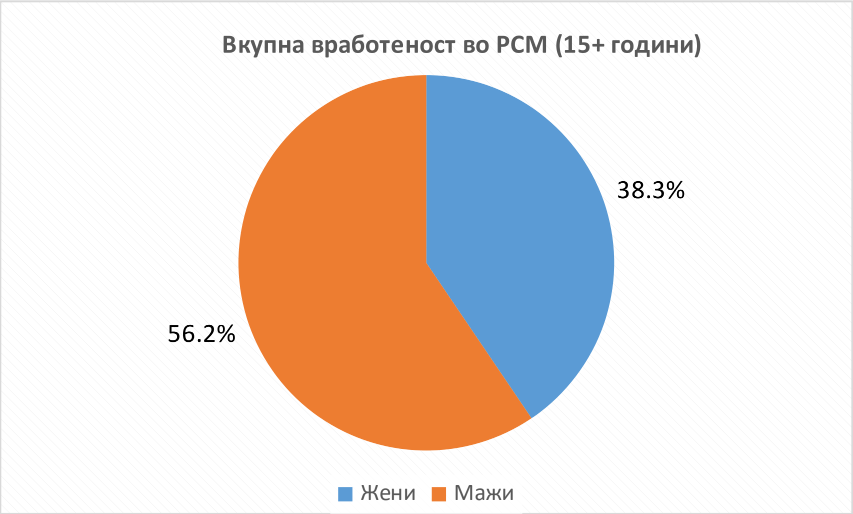

[13] Стапки на вработеност на населението на возраст од 15 години и повеќе според полот и возраста, по години https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

[14] Стапки на вработеност на населението на возраст од 15 години и повеќе според полот и возраста, по години, Попис 2021 https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Во Скопскиот регион според последните податоци од 2021[15] година стапката на невработеност на популација од 15 години + е 13,9%, додека стапката на вработеност е 48,2% и стапката на активност е 56%.

Од регистрираните невработени лица што активно бараат работа во Град Скопје во 2021 година, 51% се жени и 49% се мажи. Од аспект на образование, доминираат лица со ниско образование. Нешто повеќе од 2/3 или 68% од невработените лица се без основно образование, со основно образование 57% и со нецелосно средно образование 11%.[16]

Табела 4 - Вкупно работно способно население на возраст од 15 години + според возраст, пол и економската активност, по општини во 2021[17]

	Работоспособно население			Активно население		
Општина	**Вкупно**	**Мажи**	**Жени**	**Вкупно**	**Мажи**	**Жени**
Град Скопје	432 001	207 504	224 497	219 289	118 250	101 039
Арачиново	9 233	4 776	4 457	2 068	1 584	484
Зелениково	2 787	1 427	1 360	1 312	800	512
Илинден	14 562	7 244	7 318	8 067	4 460	3 607
Петровец	7 280	3 668	3 612	2 951	1 774	1 177
Сопиште	5 343	2 687	2 656	2 584	1 550	1 034
Студеничани	15 431	7 911	7 520	4 308	3 555	753
Чучер - Сандево	7 542	3 876	3 666	3 542	2 044	1 498

Според Државниоот завод за статистика односно според податоците од последниот попис, Град Скопје има 432.001 лица кои се вкупно работно способни кои 207.504 лица се мажи, а 224.497 жени. Активно население е во вкупен број од 219.289 лица од кои 118.250 се мажи додека 101.039 жени.

Табела 5 - Вкупно работоспособно население на возраст од 15 и повеќе според возраст, пол и економската активност, по општини во 2021[18]

	Активно население вработени	Активно население невработени

[15] Стапки на активност на населението на возраст на 15 години и повеќе по региони, по години, Попис 2021 https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

[16] Невработени лица на возраст од 15 години и повеќе лица според највисокиот степен на школска подготовка, пол и возраст, по општини, Попис 2021 https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

[17] Вкупно работоспособно население на возраст од 15 и повеќе според возраст, пол и економската активност, по општини, Попис 2021 https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

[18] Вкупно работоспособно население на возраст од 15 и повеќе според возраст, пол и економската активност, по општини, Попис 2021 https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Општина	Вкупно	Мажи	Жени	Вкупно	Мажи	Жени
Град Скопје	196 520	105 076	91 444	22 769	13 174	9 595
Арачиново	1 332	1 065	267	736	519	217
Зелениково	1 200	733	467	112	67	45
Илинден	7 400	4 118	3 282	667	342	325
Петровец	2 664	1 603	1 061	287	171	116
Сопиште	2 284	1 369	915	300	181	119
Студеничани	3 140	2 691	449	1 168	864	304
Чучер - Сандево	3 243	1 881	1 362	299	163	136

Во врска со вработеноста и невработеноста на активното население во Скопскиот плански регион се забележува дека од активно вработените лица поголем број се мажи, а исто така и од активно невработените лица во овој плански регион поголем процент опфаќаат повторно мажите.

Доколку пак ако ја анализираме невработеноста во РСМ како посебен ентитет во трудовата национална статистика, се забележува дека, вкупниот број неактивни жени на пазарот на труд односно 46%, имаат завршено само основно образование, а од нив 58% живеат во руралните области. Најголем дел од неактивните мажи имаат завршено 4-годишно средно образование односно 39%, наспроти 29% од неактивните жени. Жените се генерално помалку застапени и во формалното вработување со 41% и во неформалното вработување со 33%[19].

Од вкупниот број работодавачи во РСМ во 2021 година, само 19 % се жени.

Графикон 2 - Полова структура на работодавачи во РСМ во 2021[20]

[19] Стапки на активност на населението според пол и школската подготовка, по години https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

[20] Полова структура на работодавачи https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Во врска со формалното и неформалното вработување на жените во РСМ според последните податоци од 2021 година, забележуваме дека најголем број на неплатени семејни работници се жените од руралните средини, со вкупен број од 18.634. Дополнително, 59% од неактивните жени на возраст од 20-64 години се неактивни на пазарот на труд поради извршување на семејните обврски наспроти 41% од мажите.

Графикон 3 - Формално вработување во РСМ во 2021[21]

Додека анализирајќи го неформалното вработување на жените во РСМ се забележува дека неформално вработените жени се со помал процент од неформално вработените мажи, односно 33% наспроти 67% во однос на мажите.

[21] Формална и неформална вработеност според полот, по години https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Графикон 4 - Неформално вработување во РСМ во 2021[22]

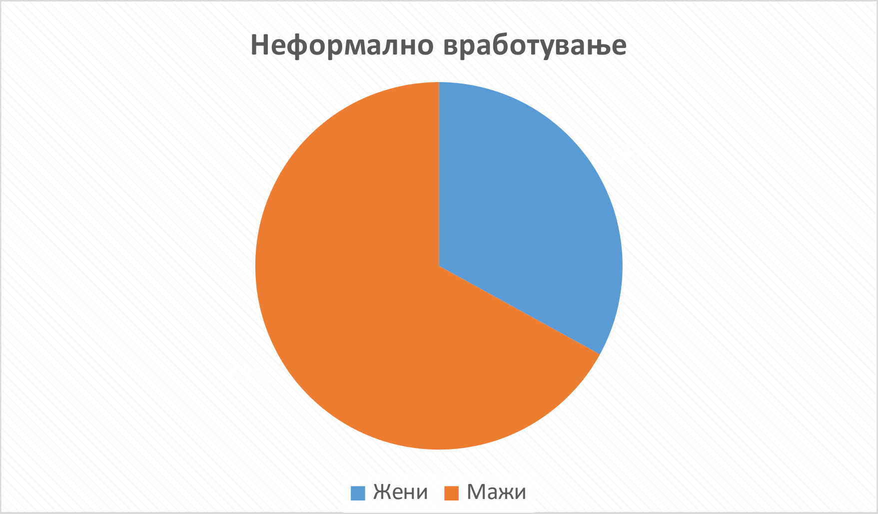

Согласно анализираните податоци во врска со процентот на вработеност кај жените, активноста при барање на работа во РСМ и на ниво на Скопскиот плански регион, и не активноста поради извршување на домашни обврски, се забележува дека жените генерално заостаостануваат позади мажите, и секоја антивност на национално и локално ниво за сузбивање на негативните ефекти од родовата нееднаквост е од фундаментално значење, вклучувајки ја и наведената стратегија.

Согласно најновите податоци од Агенцијата за вработување на РСМ во периодот од 01.01.2022 до 31.01.2022 година, 101.405 лица биле пријавени на ново вработување од кои 11.098 лица од евиденција на невработени и 90.307 лица надвор од евиденција на вработени.[23]

Доколку пак невработеноста се анализира од аспект на полот на невработени лица според време на чекање на вработување со состојба на 31.05.2023, се забележува дека генерално процентот на невработени жени во вкупниот број анализирани невработени лица е поголем од тој на мажите, согласно возрасните категории. Во временската рамка 6-11 месеци жените се 53% од вкупниот број анализирани лица. Во временските рамки 12-17 и 18-23 месеци пак, жените и овде се во повисок број од 52% односно 54% застапени во вкупниот број на анализирани лица. Исто така, во временските рамки од 2, 3 и 4 години период на невработеност, жените се со застапеност од 55%, 55% и 63% во вкупниот број на анализирани лица во Скопски плански регион.[24]

---

[22] Формална и неформална вработеност според полот, по години https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

[23] Прглед на регистрирани пријави на засновани работни односи https://av.gov.mk/registrirani-prijavi-za-zasnovani-rabotni-odnosi.nspx

[24] Преглед на невработени лица според време на чекање на вработување https://av.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/%D0%9C%D0%B0%D1%98%202023/O4_vremecekanje052023.xls.pdf

Доколку невработеноста се анализира од аспект на нивото на образование на невработени лица (со пресек од 31.05.2023 година) може да се констатира дека жените се повеќе застапени во најниската образовна категорија, односно Без образование и Без основно образование со 58,84% од вкупниот број на невработени анализирани лица и кај категориите Високо, Магистер и Доктор на науки со 61,30%, 61,76% и 77,77% од вкупниот број на невработени лица.[25]

Доколку невработеноста се анализира според возрасна структура со состојба на 31.05.2023 година, се забележува дека само во една возрасна група односно од 60-64 години жените се во помал број од мажите односно опфаќаат само 37% од вкупниот број на анализирани лица, додека во сите останати категории жените се повеќе застапени. Во категорија 15-19 со 55%, во категорија 20-24 со 56%, во категорија 25-29 со 56%, во категорија 30-34 со 52%, во категорија 35-39 години со 52%, во категорија 40-44 години со 58%, во категорија 45-49 години со 56%, во категорија 50-54 и 55-59 години со 53% и 52% од вкупниот број на анализирани лица според возрасната структура.[26]

Скопје и Скопскиот плански регион се поистоветува со погоре споменатите трендови на национално ниво кога е во прашање невработеноста кај жените. Анализирајќи ја истата од неколку различни аспекти се забележува дека генерално бројот на невработени жени е поголем од бројот на невработени мажи, исто така жените подолго чекаат за вработување, и скоро во секоја возрасна категорија, бројот на невработени жени е исто така поголем во однос на мажите.

Со оглед на тоа дека Скопје и Скопскиот плански регион е најголем регион во РСМ од суштинско значење е да се подобри состојбата со невработеноста кај жените односно да се зголеми бројот на вработени жени по основ на сите гореспоменати анализирани категории.

Како поважни стратешки документи кои денес се стремат да ги минимизираат негативните ефекти од родовата нееднаквост во РСМ се Стратегијата за развој на женското претприемиштво (2019-2023)[27] чија цел е создавање на поволна бизнис клима и обезбедување поддршка за развој на претприемнички потенцијал кај жените со што се допринесува за развојот на постоечките и отворање на нови претпријатија, креирање на нови работни места, а со тоа и јакнење на целокупната економија. Дополнително, Стратегијата за родова

[25] Преглед на невработени лица според школска подготовка https://av.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/%D0%9C%D0%B0%D1%98%202023/P3_obrazovanie052023.xls.pdf

[26] Преглед на невработени според возрасна структура https://av.gov.mk/content/Statisticki%20podatoci/%D0%9C%D0%B0%D1%98%202023/P2_vozrast052023.pdf

[27] Стратегија за развој на женското претприемиштво (2019-2023) https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%20%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%BE%D1%98%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B5%D0%BC%D0%BD%D0%B8%D1%88%D1%82%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%D0%BE%20%D0%A0%D0%B5%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0%202019-2023.pdf

еднаквост 2022 – 2027 година[28] , која дефинира јасни општи и специфични цели кои исто така треба да допринесат за намалување на родовата нееднаквост.

Подетелна анализа за документите и ситуацијата во РСМ во однос на женското претприемништво и статусот на жените во однос на одделни економски параметри е презентирана во следните поглавја од оваа Стратегија.

Дополнителни активности кои ќе придонесат кон намалување на родовата нееднаквост на национално ниво освен претходно споменатите документи, се и следниве активности[29]:

- Усвоен е Закон за буџети со кои за прв пат се регулира принципот на родово одговорно буџетирање и обврската за вклучување на родови индикатори и родово буџетска изјава на централно и на локално ниво[30]
- Усвоен е предлог-законот за измена и дополнување на Законот за данокот на додадена вредност со кој се намалува стапката за прометот со менструални производи[31]

[28] Стратегија за родова еднаквост 2022 – 2027 https://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/2022/strategija_/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%98%D0%B0_%D0%B7%D0%B0_%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82_2022_2027.pdf

[29] Публикација: Жените и мажите во Северна Македонија 2023 https://www.stat.gov.mk/publikacii/2023/ZeniteMazite_2023.pdf

[30] Родово одговорно буџетирање во Република Северна Македонија https://www.sobranie.mk/content/%D0%9F%D0%B0%D1%80%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%20%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%82/21-1.pdf

[31] Предлог закон за измена и дополнување на законот за данокот на додадена вредност https://vlada.mk/2022-108

2. Анализа на економските и претприемачките активности на жените

Во делот на истражувањето на секундарни извори на информации првенствено се анализираше економската активност на жените преку 3 специфични области:

- Претприемничка активност во потесна смисла (т.е. започнување нови деловни потфати),
- Вработување,
- Плати.

2.1 Претприемачка активност кај жените

Претприемачката активност кај жените најдобро е прикажана во глобалното истражување ГЕМ[32] (Global Entrepreneurship Monitor) согласно кое може да се забележи дека постои постоењето на значително поголем јаз во претприемничката активност меѓу мажите и жените во РСМ во споредба со останатите земји кои се вклучени во ова истражување ГЕМ.

Табела 6 - Претприемачко однесување и ставови - Entrepreneurial Behaviour and Attitudes[33]

Родова еднаквост	Северна Македонија 2019	Северна Македонија 2016	Глобален просек	Регионален просек
Женски/машки TEA[34] Соодност	0.36	0.40	0.76	0.67
Женски/машки соодност TEA управуван од можности	/	1	/	

Истражувањето покажува дека РСМ заостанува во однос на глобалното ниво на претприемачка активност кај жените (0.76%), но исто така заостанува и во однос на соседните земји од регионот каде што регионалниот просек е (0.67%) што е за 0.27 повисок од највисокиот просек на РСМ измерен во 2016 година.

2.2 Вработеност

Според последните податоци од 2020, стапката на вработеност говори за процентот на вработените лица според работната категорија, т.е. возраста на работно способното население (од 15-64 години). Прашањето на родовата активност е уште понагласено во последните години, кога РСМ се соочува со

[32] Глобален монитор за претприемништво (ГЕМ) https://gemconsortium.org/about/gem/5

[33] ГЕМ Извештај - Претприемачко однесување и ставови https://gemconsortium.org/economy-profiles/macedonia

[34] TEA Индикатор - Вкупна претприемничка активност во рана фаза

неколку последователно шокови, најнапред здравствената криза, енергетската криза, а потоа и со воениот конфликт во Украина.

Табела 7 - Стапки на невработеност на населението на возраст од 15 години и повеќе според полот и возраста, по години, 2020[35]

2020												
		15-19	**20-24**	**25-27**	**28-29**	**30-34**	**35-39**	**40-44**	**45-49**	**50-54**	**55-59**	**60-64**
Гази Баба	**вкупно**	4554	4637	3049	2107	5405	5633	6134	5681	5222	4779	4581
	мажи	2347	2351	1562	1037	2691	2735	3039	2887	2606	2393	2220
	жени	2207	2286	1487	1070	2714	2898	3095	2794	2616	2386	2361
Ѓорче Петров	**вкупно**	2122	2286	1505	1183	3211	3498	3264	3143	2871	2830	2941
	мажи	1079	1149	761	580	1606	1746	1594	1546	1406	1358	1418
	жени	1043	1137	744	603	1605	1752	1670	1597	1465	1472	1523
Карпош	**вкупно**	2786	2896	2123	1481	4148	4446	4599	4628	4637	4198	3854
	мажи	1392	1477	1055	741	2025	2128	2112	2170	2168	1991	1796
	жени	1394	1419	1068	740	2123	2318	2487	2458	2469	2207	2058
Сарај	**вкупно**	3232	3321	2085	1473	3401	3030	3157	2955	2773	2368	1831
	мажи	1624	1758	1104	771	1794	1627	1714	1545	1399	1177	891
	жени	1608	1563	981	702	1607	1403	1443	1410	1374	1191	940
Скопје останат дел и Сопиште	**вкупно**	17862	17914	12139	8620	23948	26459	25929	23637	21768	19927	19339
	мажи	9155	9221	6194	4392	11820	12931	12802	11557	10703	9643	8939
	жени	8707	8693	5945	4228	12128	13528	13127	12080	11065	10284	10400
Арачиново	**вкупно**	1155	1299	809	475	1149	1042	1021	986	847	598	458
	мажи	600	677	435	263	581	544	557	511	433	299	229
	жени	555	622	374	212	568	498	464	475	414	299	229
Петровец	**вкупно**	582	630	375	247	680	719	727	647	576	508	415
	мажи	291	324	181	117	345	371	381	365	303	263	223
	жени	291	306	194	130	335	348	346	282	273	245	192

Во Табела 7 даден е статистички осврт на стапката на вработеност на населението согласно возраста и согласно оделните региони во Скопскиот плански регион.

[35] Стапки на невработеност на населението на возраст од 15 години и повеќе според полот и возраста, по години https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

Дополнително, се направи анализа и на родовата рамноправност на национално ниво каде што исто така се забележува секундарното учество на жената во однос на мажот во скоро сите категории.

Табела 8 - ЦОР 5 Родова рамноправност[36]

Родова рамноправност	2021
Родов јаз во вработувањето, %	20,3
Учество на жени - пратенички во националниот парламент ,% на мандати	40,2
Учество на жени на позиции во националната влада ,% на мандати	16,7
Учество на жени на високи раководни позиции, во компании кои котираат на берзата, членови на одбори, број на позиции	21,0
Учество на жени на високи раководни позиции, (борд на директори/ извршни менаџери), број на позиции	25,0
Лица што рано го напуштаат образованието, % од население на возраст 18-24	4,6
Лица што рано го напуштаат образованието, % од население на возраст 18-24 год. , мажи	4,7
Лица што рано го напуштаат образованието, % од население на возраст 18-24 год., жени	4,6
Лица со завршено високо образование, % на население на возраст 25-34 год, вкупно	35,6
Лица со завршено високо образование, % на население на возраст 25-34 год, мажи	30,3
Лица со завршено високо образование, % на население на возраст 25-34 год, жени	41,1

2.3 Плати

Во однос на платите жените исто така заостануваат во однос на мажите односно се дискриминирани. Согласно следната табела изготвена според последните податоци од 2022 година се забележува дека мажите имаат поголема нето плата скоро во сите категории во споредна со жените.

Табела 9 - Вработени според нето-платата и полот, по години 2022[37]

Вкупно	Не земале плата	Неплатени семејни работници	Непознато	до 5000	5001-8000	8001-10000	10001-12000
692064.0	685.0	23449.0	8896.0	4010.0	4566.0	6948.0	9472.0
404704.0	567.0	8013.0	6581.0	3290.0	2915.0	4866.0	6863.0
287360.0	:	15436.0	2315.0	721.0	1651.0	2082.0	2608.0
100.0	0.1	3.4	1.3	0.6	0.7	1.0	1.4
100.0	0.1	2.0	1.6	0.8	0.7	1.2	1.7

[36] ЦОР 5 Родова рамноправност https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/MakStat__OdrzlivRazvoj__CeliNaOdrzlivRazvojCOR2030/225_OdrzRaz_Mk_SDG_05_Gender_ml.px/table/tableViewLayout2/

[37] Вработени според нето-платата и полот, по години https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

100.0	:	5.4	0.8	0.3	0.6	0.7	0.9
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
58.5	82.8	34.2	74.0	82.0	63.8	70.0	72.5
41.5	:	65.8	26.0	18.0	36.2	30.0	27.5

Вкупно	**12001-16000**	**16001-20000**	**20001-25000**	**25001-30000**	**30001-40000**	**40001 и повеќе**
692064.0	60911.0	196318.0	191619.0	113741.0	51392.0	20059.0
404704.0	30550.0	107343.0	114141.0	70026.0	34711.0	14839.0
287360.0	30361.0	88975.0	77478.0	43715.0	16681.0	5220.0
100.0	8.8	28.4	27.7	16.4	7.4	2.9
100.0	7.5	26.5	28.2	17.3	8.6	3.7
100.0	10.6	31.0	27.0	15.2	5.8	1.8
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
58.5	50.2	54.7	59.6	61.6	67.5	74.0
41.5	49.8	45.3	40.4	38.4	32.5	26.0

На следната табела може да се забележи, дека во Скопскиот плански регион вкупната бруто заработувачка е највисока во сите региони. Иако е највисока на ниво на цела држава сепак може да се забележи дека мажите имаат скоро 15% повисока годишна бруто заработувачка во однос на жените.

Табела 10 - Просечни бруто-заработувачки, социјални придонеси и даноци според региони, по пол 2018[38]

2018	Годишна бруто – заработувачка			Бруто-заработувачка во октомври			Социјални придонеси и даноци исплатени од страна на работодавецот на сметка на работникот во октомври		
	вкупно	мажи	жени	вкупно	Мажи	жени	вкупно	мажи	жени
Вардарски регион	356.830	383.192	330.723	29.997	32.218	27.798	9.491	10.246	8.743
Источен регион	360.487	394.706	329.726	30.029	33.151	27.222	9.474	10.521	8.533
Југозападен регион	352.627	372.743	327.234	29.083	30.736	26.996	9.186	9.754	8.470
Југоисточен регион	361.364	385.402	335.411	29.507	31.267	27.607	9.318	9.914	8.674
Пелагониски регион	398.385	429.759	368.234	33.229	35.704	30.851	10.580	11.390	9.801
Полошки регион	372.220	389.633	352.672	31.174	32.474	29.716	9.857	10.278	9.385
Североисточен регион	320.044	339.110	305.916	26.362	27.898	25.225	8.240	8.762	7.854
Скопски	519.470	552.221	472.015	42.471	45.071	38.702	13.609	14.415	12.439

[38] Просечни бруто-заработувачки, социјални придонеси и даноци според региони, по пол, https://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/?rxid=46ee0f64-2992-4b45-a2d9-cb4e5f7ec5ef

регион								
РСМ	443.884	480.377	399.966	36.522	39.442	33.008	11.640	12.581	10.509

3.Методологија

Изработката на Стратегијата се базира на голем обем податоци кои беа собрани и анализирани од примарни и секундарни извори на информации.

Анализирани се секундарни и примарни податоци со цел добивање на јасна слика на женското претприемништво како во Скопскиот плански регион така, на национално ниво и пошироко.

Релевантните податоци за потреба на изработка на стратегијата се собрани од претежно домашни и странски извори на информации во вид на квалитативно истражување, и интервјуа со релеванти чинители во вид на примарни извори на информации.

Со цел анализирање на податоците потребни за добивање на квалитетна основа за изработка на оваа Стратегија, анализирани се и одредени истражувачки публикации на одредени министерства, агенции и организации кои се занимаваат со истражување на потенцијалот на жените во РСМ.

Во суштина, методологијата претставува сеопфатна интеграција на податоците добиени со примена на различни методи со цел процена на опкружувањето за развој женското претприемништво чиј развој претставува важен извор во вкупниот економски раст.

Врз основа на овие податоци, анализирана е структурата на вработени, вкупниот приход и остварување на потенцијалот кај жените. Со анализа на податоците се дефинирани се и можните пречки и предизвици, и дадени се одредени предлози за нивно надминување.

Од друга страна, врз основа на анализата направена од истражувања од развиените земји, конкретно земјите на ЕУ и Соединетите Американски Држави (САД), дадени се одредени предлози во поглед на мерките за подобрување на работењето и стратешко планирање на развојот на жените претприемнички во Скопскиот плански регион и мерки за унапредување во правец на обезбедување поповолни услови за раст и развој на женското претприемништво со цел зголемување на вработувањето и самовработувањето на жените и економски бенефит на сите инволвирани страни во процесот.

Методологијата за изработка на Стратегија се темели на:

1. Спроведување на истражување на секундарни извори на информации (квалитативно истражување)
2. Спроведување на истражување на примарни извори на информации (организирање на интервјуа со релеванти чинители од бизнис секторот и меѓу организациите за деловна поддршка)
3. Анализа на собраните податоци и информации
4. Разгледување на најдобри пракси од развиените земји

Во однос на изработката на Стратегијата, како што претходно беше споменато една од првите активности што беа реализирани во таа насока беше собирањето на релеванти податоци/информации од секундарни и примарни извори. Во делот на документите кои се анализирани беа вклучени Стратегијата за развој на женското претприемиштво (2019-2023), Стратегијата за родова еднаквост 2022 – 2027 година, Стратегијата за МСП (2017-2023), Програмата за работа на Владата, останати стратешки документи за политиките, годишни програми на институциите, акциски планови, регионални и национални студии, како и регулативата која е во сила се со цел да се добие една сеопфатна слика за женското претприемништво во државата.

Дополнително, се организираа и интервјуа со претставници од приватниот сектор, од организациите за деловна поддршка, како и претставници од Градот Скопје. Преку оранизирање на овие интервја се идентификуваа дополнителни информации и стратешки насоки за тоа во која насока треба да биде новата регионална Стратегија за женско претприемништво.

Во таа насока, беа идентификувани клучните актери и чинители, целните групи и тие кои (ин)директно ќе имаат корист од реализацијата на оваа Стратегија.

Анализата на добиените податоци од истражувањата беше следниот чекор при изработката на нацрт верзија на Стратегијата. Имено, анализата на податоците собрани со истражувањето ги сумира клучните наоди и спроведени истражување на примарни и секундарни извори на информации и исто така помогна во дефинирањето на целите, приоритетните мерки и активности кои треба да бидат реализирани во следниот период.

4. Стратешки цели на развој на претприемништвото кај жените

Подигнувањето на претприемничката активност на жените бара дефинирање на поширокиот контекст на јавните политики во чии рамки мора да се обезбеди комплементарност и временско поврзување на различни програми и иницијативи (владини и граѓански), од кои сите мора да придонесат за постигнување на утврдената цел - поголемо учество на претприемачки активните жени во општественото и деловното опкружување во РСМ.

Иако секогаш е подобро да се има целосен контекст на јавната политика (преку родова интеграција), во кој сите граѓани имаат еднаков и правичен пристап до можностите, реалноста на постоењето на маргинализирани општествени групи, вклучително и жените, исто така бара постоење на насочени стратегии како оваа, која се однесува на зајакнување на претприемачкиот капацитет на жените.

Стратешка цел 1 - Поголемо учество при креирање на политиките за претприемништво, со осврт кон развојот на женското претприемништво и дефинирање на мерки, како што се даночни стимулации или програми кои им даваат приоритет на бизнисите предводени од жените.

Вклучување на жените во претприемничката активност е зависно од различни фактори. Исто така на жените вклучени во претприемничката активност се применува регулаторна рамка која не е родово осетлива односно сеуште е под влијание на традиционалните поделби на активности во професионалниот живот.

Вклученоста на жените во претприемачката активност и растот на претпријатија кои се управувани од жените мораат да бидат основа за голем дел политики и програми за развој на претприемништвото кои претставуваат комбинација на човекови права, родова еднаквост, економски очекувања и економски развој.

Стратешка цел 2 - Поддршка и развој на локални организации кои ги подржуваат жените претприемачки и организации кои ги подржуваат бизнисите, и поврзување со образовни, истражувачки и државни институции за обезбедување целосна поддршка за застапување, обуки и дополнителни ресурси за жените претприемачи.

Партнерството со локалните образовни, истражувачки и владини институции и невладини организации може да има големо влијание врз зајакнувањето на жените претприемачи преку обезбедување соодветни обуки и ресурси. Овие заеднички напори можат да поттикнат средина на поддршка и раст, создавајќи можности за жените да напредуваат во деловниот свет. Со искористување на знаењето, експертизата, ресурсите и поддршката што ги нудат овие партнерства, жените можат да стекнат вештини, доверба и мрежи неопходни за да напредуваат во конкурентниот бизнис пејзаж и да придонесат за економски раст и општествено напредување.

Стратешка цел 3 - Развивање на програми и структура за раст и развој на бизнисите водени и раководени од жени преку различни програми и активности, како што се креирање инкубаторски и кацелераторски програми, иновативни бут кампови и слично.

Развојот на програми за менторство кои ги поврзуваат искусни претприемачи со жени кои штотуку започнуваат сопствен бизнис може да биде промена на играта за поттикнување на женскиот претприемачки раст и успех. Овие програми обезбедуваат единствена можност за жените да добијат непроценливо водство, поддршка и увид од оние кои веќе се соочиле со предизвиците на претприемништвото.

Стратешка цел 4 - Креирање на платформа за развој на женското претприемништво како место каде ќе се спроведуваат програми за едукација, поврзување, раст, развој, како и менторство кои ги поврзуваат искусни претприемачи со жени кои штотуку почнуваат свои бизниси.

Создавањето на ресурсен центар кој обезбедува информации и поддршка за жените претприемачи е моќен начин за зајакнување на жените и промовирање на нивниот успех во светот на бизнисот. Овој централизиран центар служи како едношалтерска дестинација каде жените можат да пристапат до мноштво ресурси, алатки и мрежи прилагодени на нивните специфични потреби.

4.1 Клучни показатели

Кај секоја од стратешките цели се воспоставени одредени мерки кои ќе придонесат кон нивно остварување, а за истите полесно да се следат, за секоја од целите согласно посочените мерки има дефинирано одредени индикактори односно показатели на успешност преку кои ќе се следи реализацијата на Стратегијата.

Показател за Стратешка цел 1	
Стратешка цел 1	Поголемо учество при креирање на политиките за претприемништво, со осврт кон развојот на женското претприемништво и дефинирање на мерки, како што се даночни стимулации или програми кои им даваат приоритет на бизнисите предводени од жените.
Показател на успешност	-Изготвување на сумарна анализа од ефектите на дејствувањето на националните и локални политики и програми врз женското претприемништво во Скопски плански регион. -Потпишување на минимум 3 меморандуми за соработка со Град Скопје од страна на бизниси предводени од жени и субвенционирање на 10 новоосновани компании од жени во однос на локални такси и давачки, фирмарина и сл. - Организирање 3 настани за соработка, промоција и подршка на соработката со невладиниот сектор и останатите ентитети со компании предводени од

	жени. - Анализа на деловното опкружување на Скопски плански регион од аспект на женско претприемништво и изготвување и објавување на годишен извештај.

Показател за Стратешка цел 2	
Стратешка цел 2	-Поддршка и развој на локални организации кои ги подржуваат жените претприемачки и организации кои ги подржуваат бизнисите, и поврзување со образовни, истражувачки и државни институции за обезбедување целосна поддршка за застапување, обуки и дополнителни ресурси за жените претприемачи.
Показател на успешност	-Воспоставување на деловна соработка со 3 образовни институции на годишно ниво Практична обука на 20 потенцијални жени претприемачи на годишно ниво -Менторирање на 20 жени потенцијални претприемачи на годишно ниво

Показател за Стратешка цел 3	
Стратешка цел 3	Развивање на програми и структура за раст и развој на бизнисите водени и раководени од жени преку различни програми и активности, како што се креирање инкубаторски и кацелераторски програми, иновативни бут кампови и слично.
Показател на успешност	-Отворени минимум 3 бизнис инкубатори во Скопски плански регион. -Организирање на 4 форуми и 2 панел дискусии на ниво на општини за период од 1 година.

Показател за Стратешка цел 4	
Стратешка цел 4	Креирање на платформа за развој на женското претприемништво како место каде ке се спроведуваат програми за едукација, поврзување, раст, развој, како и менторство кои ги поврзуваат искусни претприемачи со жени кои штотуку почнуваат свои бизниси.
Показател на успешност	-Развивање на онлајн платформа. -Создадена електронска дата база на активни компании основани и/или менаџирани од жени -Организирани 3 обуки за зголемен пристап на финансирање, маркетинг и сл.

	-Имплементиранисерија на обуки и тренинзи за зголемување на компетенциите на работната сила кај женското претприемништво

5.Пристап и реализација на стратешките цели

За реализација на стратешките приоритети, неопходно е државата, Владата и надлежните институции, во соработка со приватниот и граѓанскиот сектор, да спроведат економска и социјална политика која на локално и национално ниво поддржува мерки и афирмативни активности насочени кон подобрување и развој на женското претприемништво, како одговор на идентификуваните клучни предизвици со кои се соочува женското претприемништво денес.

Стратешки цели:

Стратешка цел 1 - Поголемо учество при креирање на политиките за претприемништво, со осврт кон развојот на женското претприемништво и дефинирање на мерки, како што се даночни стимулации или програми кои им даваат приоритет на бизнисите предводени од жените.

Мерки:

- Преглед на постоечките политики и програми поврзани со претприемништвото во Скопје и индетификување на областите каде промените на политиките би можеле да бидат од корист за бизнисите предводени од жените.

- Препораки за политики кои му даваат приоритет на женското претприемништво, како што се стимулации за бизниси предводени од жени, договори на ниво на град Скопје издвоени специјално за бизниси во сопственост на жени и насочени програми за грантови за жени претприемачи.

- Соработка со локални деловни организации за да ги промовирање на придобивките од женското претприемништво односно воспоставување на партнерство со женски деловни здруженија, стопански комори и други индустриски групи за да се засили пораката за важноста на промените во политиките за поддршка на женското претприемништво.

- Следење на влијанието на промените на политиките врз женското претприемништво преку следење на податоците за бројот на бизниси предводени од жени кои започнуваат или растат во Скопје, спроведување анкети на жени претприемачи за да се измерат нивните искуства и предизвици и работа со креаторите на политики за да се направат прилагодувања на политиките врз основа на повратни информации од деловната заедница.

Стратешка цел 2 - Поддршка и развој на локални организации кои ги подржуваат жените претприемачки и организации кои ги подржуваат бизнисите, и поврзување со образовни, истражувачки и државни институции за обезбедување целосна подршка за застапување, обуки и дополнителни ресурси за жените претприемачи.

Мерки:

- Идентификување на клучни образовни и истражувачки институции во Скопје кои имаат експертиза во областите релевантни за женското претприемништво, како што се развој на бизнис, маркетинг и финансиски менаџмент и сл. Потенцијалните партнери може да вклучуваат државни и приватни универзитети, институции, деловни школи невладини организации или бизнис акселератори. Таргетирање на институции кои имаат силни програми за бизнис и претприемништво, како и оние кои имаат експертиза во областите релевантни за специфичните индустрии или сектори каде што се концентрирани жените претприемачи.

- Креирање програми за практикантска работа и вработување за жени претприемачи во партнерство со овие институции. Овие програми би можеле да им помогнат на жените претприемачи да стекнат практично искуство во нивните области, да ги градат своите мрежи и да ги развијат вештините и експертизата потребни за развој на нивните бизниси.

- Развивање партнерства со овие институции каде што на реални бизнис потфати жените претприемачи ке добијат мониторинг, менторство и тренинг од искусни универзитетски кадри или академици во вид на постојана поддршка и насоки за претприемачите додека ги развиваат своите бизниси.

Стратешка цел Бр. 3 - Развивање на програми и структура за раст и развој на бизнисите водени и раководени од жени преку различни програми и активности, како што се креирање инкубаторски и кацелераторски програми, иновативни бут кампови и слично.

Мерки:

- Развивање или користење на постоечка онлајн платформа за менторство каде што менторите и менторираните можат да креираат профили, да се бараат едни со други и да се поврзуваат виртуелно. Оваа платформа може да вклучува функции како што се пораки, видео конференции и споделување документи за да се олесни комуникацијата и соработката помеѓу менторите и менторираните.

- Бизнис инкубатори и акцелератори: Многу деловни инкубатори и акцелератори нудат програми за менторство како дел од нивните услуги. Претприемачите можат да аплицираат за овие програми и да бидат усогласени со ментори кои можат да им помогнат да ги водат низ процесот на стартување.

- Вмрежување преку настани специјално за претприемачи, каде што менторите можат лично да се сретнат со менторираните и да понудат совети и поддршка. Овие настани може да вклучуваат работилници, панел дискусии и состаноци еден на еден со ментори.

Без оглед на форматот, ефективни менторски односи треба да се градат на доверба, почит и отворена комуникација. Менторите треба да бидат подготвени да ги споделат своите искуства и да понудат насоки, додека менторираните треба да бидат отворени за повратни информации и спремни да преземат акција за советите што ги добиваат. Со развивање силни менторски односи, претприемачите можат да добијат вредни увиди и поддршка додека се движат низ предизвиците за започнување и развивање бизнис.

Стратешка цел Бр. 4 - Креирање на платформа за развој на женското претприемништво како место каде ке се спроведуваат програми за едукација, поврзување, раст, развој, како и менторство кои ги поврзуваат искусни претприемачи со жени кои штотуку почнуваат свои бизниси.

Мерки:

- Развивање сеопфатна база на податоци за жените претприемачи во Скопје, вклучувајќи ги нивните контакт информации, фокусот на индустријата и деловните потреби. Оваа база на податоци може да биде достапна за други претприемачи, инвеститори и организации за поддршка.

- Изработка на веб-страница или онлајн платформа која служи како едношалтерски систем за жени претприемачи во Скопје. Платформата може да вклучува ресурси како што се шаблони за деловно планирање, алатки за финансиско управување и маркетинг водичи.

- Воспоставување онлајн обуки и курсеви прилагодени на потребите на жените претприемачи, како што се вебинари за маркетинг стратегии или онлајн курсеви за финансиски менаџмент. Овие курсеви може да бидат достапни преку платформата или веб-страницата.

6.Пратење и вреднување

Успешната имплементација на Стратегијата бара внимателно следење на нејзиното спроведување и оценка за да се осигура дека предложените мерки се ефективно спроведени.

За ефикасно следење и оценување на Стратешка цел 1 ќе се преземат следните чекори:

- Мапирање на политики: Ќе се спроведе првична проценка за да се идентификуваат постоечките политики поврзани со женското претприемништво и да се утврдат празнините и областите за подобрување.

- Акции за застапување: Ќе се дефинираат јасни индикатори за мерење на напредокот и ефективноста на напорите за застапување. Ова може да вклучува следење на бројот на поднесени предлози за политики, состаноци одржани со креаторите на политиките и нивото на ангажираност од релевантните засегнати страни.

- Проценка на влијанието на политиките: Ќе се спроведуваат редовни проценки за да се процени влијанието на застапените промени на политиките врз бизнисите предводени од жените. Индикаторите може да го вклучуваат бројот на доделени даночни олеснувања, процентот на жени претприемачи кои имаат корист од приоритетните програми и подобрувања во учеството на жените во локалниот деловен екосистем.

За ефикасно следење и оценување на Стратешка цел 2 ќе се преземат следните чекори:

- Развој на партнерство: Ќе се воспостават клучни индикатори за успешност за да се следи напредокот на партнерствата. Овие клучни индикатори може да го вклучуваат бројот на воспоставени партнерства, опсегот на програми за обука и понудени ресурси и нивото на постигната соработка.

- Евалуација на програмата за обука: Ќе се спроведува редовна евалуација на програмите за обука за да се процени нивната релевантност, ефективност и влијание врз жените претприемачи. Анкетите, интервјуата и механизмите за повратни информации ќе се користат за да се соберат податоци за задоволството од програмата, стекнувањето знаење и развојот на вештините.

- Искористување на ресурсите: Следењето на искористеноста на ресурсите што им се обезбедуваат на жените претприемачи преку партнерства е од витално значење. Ова може да се направи со следење на бројот на жени кои пристапуваат до ресурси,

разновидноста на искористените ресурси и добиените повратни информации во врска со ефективноста на ресурсите.

За ефикасно следење и оценување на Стратешка цел 3 ќе се преземат следните чекори:

- Учество во програмата: Следењето на бројот на жени претприемачи кои учествуваат во програмите за менторство ќе обезбеди увид во досегот и ефективноста на програмата. Дополнително, следењето демографски податоци како што се возраста, индустријата и деловната фаза ќе помогне да се процени инклузивноста на програмата.

- Резултати од програмата: Ќе се спроведува редовна евалуација за да се процени влијанието на програмите за менторство врз личниот и професионалниот раст на жените претприемачи. Индикаторите може да вклучуваат стапки на проширување на бизнисот, раст на приходите и зголемена самодоверба.

- Повратни информации од менторите и менторираните: Собирањето повратни информации и од менторите и од менторираните преку анкети или интервјуа ќе обезбеди вредни сознанија за ефективноста на програмата, квалитетот на натпреварите и областите за подобрување.

За ефикасно следење и оценување на Стратешка цел 4 ќе се преземат следните чекори:

- Употреба на платформата: Следењето на сообраќајот на веб-страниците, ангажманот на корисниците и бројот на жени претприемачи кои пристапуваат до ресурси и информации ќе обезбеди увид во досегот и ефективноста на платформата.

- Повратни информации од корисниците: Ќе се спроведуваат редовни анкети, фокус групи и механизми за повратни информации за да се соберат повратни информации од корисниците за употребливоста на платформата, релевантноста на содржината и нивоата на задоволство.

- Проценка на влијанието: Оценување на влијанието на платформата врз жените претприемачи

Прилог 1 – Акциски план

Стратешка цел Бр. 1 - Поголемо учество при креирање на политиките за претприемништво, со осврт кон развојот на женското претприемништво и дефинирање на мерки, како што се даночни стимулации или програми кои им даваат приоритет на бизнисите предводени од жените.						
	Мерки/Активности	**Цел**	**Носители**	**Рок**	**Финансиски средства**	**Показател на успешност**
1.1.	Преглед на постоечките политики и програми поврзани со претприемништвото во Скопје и индетификување на областите каде промените на политиките би можеле да бидат од корист за бизнисите предводени од жените.	Утврдување на реалната состојба во поглед на женското претприемништвото во Скопскиот плански регион	Град Скопје Министерство за локална самоуправа Жени претприемачи	2023-2024		Изготвување на сумарна анализа од ефектите на дејствувањето на националните и локални политики и програми врз женското претприемништво во Скопски плански регион
1.2.	Препораки за политики кои му даваат приоритет на женското претприемништво, како што се стимулации за бизниси предводени од жени, договори на ниво на град Скопје издвоени специјално за бизниси во сопственост на жени и насочени програми за грантови за жени претприемачи.	Зголемување на начините јавно/приватна соработка со бизниси предводени од жени на локално ниво и зголемувае на начините на локално финансирање на бизниси предводени од жени	Град Скопје Жени претприемачи АППРМ Министерство за Економија на Р.С.М.	2023-2024		Потпишување на минимум 3 меморандуми за соработка со Град Скопје од страна на бизниси предводени од жени и субвенционирање на 10 новоосновани компании од жени во однос на локални такси и давачки, фирмарина и сл.
1.3.	Соработка со локални деловни организации за да ги промовирање на придобивките од женското претприемништво односно воспоставување на партнерство со женски деловни здруженија, стопански комори и други индустриски групи за да се засили пораката за важноста на промените во политиките за поддршка на женското претприемништво	Зголемување на соработката на сите јавни и приватни ентитети со женски организации и здруженија	Невладини организации, здруженија, комори и сл.	2023-2024		Организирање 3 настани за соработка, промоција и подршка на соработката со НВО секторот и останатите ентитети со компании предводени од жени
1.4.	Следење на влијанието на промените на политиките врз женското претприемништво преку следење на податоците за бројот на бизниси предводени од жени кои започнуваат или растат во Скопје, спроведување анкети на жени претприемачи за да се измерат нивните искуства и предизвици и работа со креаторите на политики за да се направат прилагодувања на политиките врз основа на повратни информации од деловната заедница	Анализа на претприемачката активност предводена од жени во Скопскиот плански регион	-Консултантски компании за спроведување на анализи и истражувања - Жени претприемачи - Приватен сектор - Организации за поддршка на бизнис секторот	2024-2025		Анализа на деловното опкружување на Скопски плански регион од аспект на женско претприемништво и изготвување и објавување на годишен извештај
Стратешка цел Бр. 2 - Поддршка и развој на локални организации кои ги подржуваат жените претприемачки и организации кои ги подржуваат бизнисите, и поврзување со образовни, истражувачки и државни институции за обезбедување целосна подршка за застапување, обуки и дополнителни ресурси за жените претприемачи						
2.1.	- Идентификување на клучни образовни и истражувачки институции во Скопје кои имаат експертиза во областите релевантни за женското претприемништво, како што се развој на бизнис, маркетинг и финансиски менаџмент и сл. Потенцијалните партнери може	Воспоставување деловна соработка со државни и приватни образовни институции	Универзитет Кирил и Методиј ФОН Универзитет Факултет за Бизнис Економија Факултет за	2024-2025		Воспоставување на деловна соработка со 3 образовни институции на годишно ниво

	да вклучуваат државни и приватни универзитети, институции, деловни школи или бизнис акселератори. Таргетирање на институции кои имаат силни програми за бизнис и претприемништво, како и оние кои имаат експертиза во областите релевантни за специфичните индустрии или сектори каде што се концентрирани жените претприемачи.		туризам и менаџмент Потенцијални жени претприемачи			
2.2.	- Креирање програми за практикантска работа и вработување за жени претприемачи во партнерство со овие институции. Овие програми би можеле да им помогнат на жените претприемачи да стекнат практично искуство во нивните области, да ги градат своите мрежи и да ги развијат вештините и експертизата потребни за развој на нивните бизниси.	Практикантска работа на потенцијални жени претприемачи во бизнис ентитетите на Скопски плански регион	- Жени претприемачи - Приватен сектор	2024-2025		Практична обука на 20 потенцијални жени претприемачи на годишно ниво
2.3.	- Развивање партнерства со овие институции каде што на реални бизнис потфати жените претприемачи ке добијат мониторинг, менторство и тренинг од искусни универзитетски кадри или академици во вид на постојана поддршка и насоки за претприемачите додека ги развиваат своите бизниси	Зајакнување на менаџерските капацитети на жените претприемачи	Бизнис ентитети во Скопски плански регион Потенцијални жени претприемачи	2025-2026		Менторирање на 20 жени потенцијални претприемачи на годишно ниво
Стратешка цел Бр. 3 - Развивање на програми и структура за раст и развој на бизнисите водени и раководени од жени преку различни програми и активности, како што се креирање инкубаторски и ацелераторски програми, иновативни бут кампови и слично						
3.1.	- Развивање или користење на постоечка онлајн платформа за менторство каде што менторите и менторираните можат да креираат профили, да се бараат едни со други и да се поврзуваат виртуелно. Оваа платформа може да вклучува функции како што се пораки, видео конференции и споделување документи за да се олесни комуникацијата и соработката помеѓу менторите и менторираните.	Давање на квалитетни и навремени информации на жените претприемачи, информации потребни за секојдневното работење на нивните бизниси	Претприемачки компании менаџирани од жени - Потенцијални жени претприемачи	2025-2026		Развивање на онлајн платформа
3.2.	- Бизнис инкубатори и акцелератори: Многу деловни инкубатори и акцелератори нудат програми за менторство како дел од нивните услуги. Претприемачите можат да аплицираат за овие програми и да бидат усогласени со ментори кои можат да им помогнат да ги водат низ процесот на стартување.	Зголемување на бројот на жени претприемачи	- Жени претприемачи - Организации за поддршка на бизнис секторот	2025-2026		Отворени минимум 3 бизнис инкубатори во Скопски плански регион
3.3.	- Вмрежување преку настани специјално за претприемачи, каде што менторите можат лично да се сретнат со менторираните и да понудат совети и поддршка. Овие настани може да вклучуваат работилници, панел дискусии и состаноци еден на	Зголемена промоција на бизнисите менаџирани од жени претприемачи односно	Претприемачки компании менаџирани од жени -Жени претприемачи - Потенцијални жени Претприемачи	2026-2027		Организирање на 4 форуми и 2 панел дискусии на ниво на општини за период од 1 година

	еден со ментори.	Поврзување на жените претприемачи Скопје со жени претприемачи од другите општини во Р.С.М.	Бизнис сектор			
Стратешка цел Бр. 4 - Креирање на платформа за развој на женското претприемништво како место каде ке се спроведуваат програми за едукација, поврзување, раст, развој, како и менторство кои ги поврзуваат искусни претприемачи со жени кои штотуку почнуваат свои бизниси						
4.1.	Развивање сеопфатна база на податоци за жените претприемачи во Скопје, вклучувајќи ги нивните контакт информации, фокусот на индустријата и деловните потреби. Оваа база на податоци може да биде достапна за други претприемачи, инвеститори и организации за поддршка.	Одредување на бројот на активни бизниси основани и/или менаџирани од жени во општината	Град Скопје Жени претприемачи во Скопски плански регион	2026-2027		Создадена електронска дата база на активни компании основани и/или менаџирани од жени
4.2.	Изработка на веб-страница или онлајн платформа која служи како едношалтерски систем за жени претприемачи во Скопје. Платформата може да вклучува ресурси како што се шаблони за деловно планирање, алатки за финансиско управување и маркетинг водичи.	Оспособување на жените претприемачи и нивните работни тимови во делот со финансиско планирање, маркетинг, форми на финансирање и сл.	Град Скопје Жени претприемачи АППРМ Министерство за Економија на Р.С.М. Жени претприемачи во Скопски плански регион	2027-2028		Организирани 3 обуки за зголемен пристап финансирање, маркетинг и сл.
4.3.	Воспоставување онлајн обуки и курсеви прилагодени на потребите на жените претприемачи, како што се вебинари за маркетинг стратегии или онлајн курсеви за финансиски менаџмент. Овие курсеви може да бидат достапни преку платформата или веб-страницата.	Обучување на жените претприемнички или потенцијални претприемнички во врска со финансии, маркетинг, деловно планирање и сл.	Приватни провајдери на тренинзи и обуки Жени претприемачи во Скопски плански регион	2027-2028		Имплементирани серија на обуки и тренинзи за зголемување на компетенциите на работната сила кај женското претприемништво

Прилог 2 – Најдобри практики од САД и ЕУ

Според официјалните податоци на Националната асоцијација на жени сопственици претприемачи[39] (Национална асоцијација на жени сопственици на бизниси) беше во 11,6 милиони бизниси во сопственост основани во САД од жени кои вработуваат околу 9 милиони луѓе и остваруваат приход од околу 1,7 трилиони американски долари.

Според „Глобалниот извештај за претприемништво 2017/2018[40]" (Глобално претприемништво 2017/2018 Глобален извештај), жените сочинуваат 40% од новите претприемачи во Соединетите Американски Држави. Бирото за попис во САД предвидуваат дека до 2025 година процентот на женско претприемништво треба да биде над 55% (Лонгорија, 2018). Компаниите чии сопственици се жени сочинуваат 38% од сите компании во САД САД, а во последните 12 години годишниот обрт постигнат од компаниите во мнозинска сопственост на жени се зголеми за астрономски 436%. Жените вработуваат 27,5 милиони луѓе и постигнуваат годишен обрт од над 3.600 милијарди американски долари. Жените поседуваат 34% од бизнисите во Канада и водат четири од пет бизниси што ги започнуваат млади луѓе.

САД беа сведоци на неколку успешни стратегии кои го поддржаа и промовираа женското претприемништво.

Некои од нив се:

- Деловни инкубатори и акцелератори фокусирани на жени: Воспоставувањето деловни инкубатори и акцелератори специјално дизајнирани за жени претприемачи беше успешна стратегија. Овие програми обезбедуваат менторство, можности за вмрежување, обука и пристап до капитал за бизнисите во сопственост на жени. Примерите вклучуваат Женска стартап лабораторија, Женски фонд за вложен капитал и Хера фонд.

- Програми за разновидност на добавувачи: Многу големи корпорации и владини агенции во САД имаат имплементирано програми за разновидност на добавувачи кои имаат за цел да ги зголемат набавките од бизниси во сопственост на жени. Овие програми поставуваат цели и распределуваат процент од договорите што треба да се доделат на жени претприемачи, создавајќи значителни можности за нивен раст и успех.

- Конференции и самити за женско претприемништво: Домаќинството на конференции и самити посветени на женското претприемништво стана

---

[39] Национална асоцијација на жени сопственици, претприемачи https://www.nawbo.org/

[40] Глобален извештај за претприемништво 2017/2018 https://scholarworks.smith.edu/conway_research/1/

моќна стратегија за инспирација, едукација и поврзување на жените претприемачи. Овие настани обединуваат успешни жени претприемачи, индустриски експерти, инвеститори и претприемачи кои се стремат да споделат знаење, да покажат успешни приказни и да го олеснат вмрежувањето. Примерите вклучуваат Денот на женското претприемништво, Конференцијата во Масачусетс за жени и Националната женска деловна конференција.

- Јавно-приватно партнерство: Соработката помеѓу владините субјекти, приватните организации и непрофитните организации се покажа како ефикасна во поддршката на женските претприемачи. Овие партнерства се фокусираат на обезбедување ресурси, менторство, пристап до капитал и програми за обука специјално прилагодени за жените претприемачи. Националниот женски деловен совет и Канцеларијата за сопственииштво на женски бизнис на администрацијата за мали бизниси се примери за успешни јавно-приватни партнерства во САД.

- Женски претприемнички мрежи и заедници: Градењето мрежи и заедници за жените претприемачи создаде екосистем за поддршка. Овие мрежи обезбедуваат можности за менторство, соработка и споделување знаење. Организации како Национален совет на женски деловни претпријатија (WBENC) и Организација на жени претседатели (WPO) ги здружуваат жените претприемачи, олеснувајќи ги врските и негувајќи чувство на заедница.

- Бизнис сертификација во сопственост на жени: Охрабрувањето на жените претприемачи да добијат деловни сертификати во сопственост на жени може да ги отвори вратите за различни можности. Сертификациите како што се Women's Business Enterprise (WBE) и сертификатите за мали бизниси во сопственост на жени (WOSB) обезбедуваат кредибилитет, видливост и зголемен пристап до владини и корпоративни договори.

- Образовни иницијативи: Спроведувањето образовни иницијативи кои го промовираат претприемништвото кај жените беше ефикасна стратегија. Интегрирањето на образованието за претприемништво во училишните програми, нудење курсеви, работилници и програми за менторство на универзитетите и колеџите и поддршката на програмите за претприемништво за девојки и млади жени, сето тоа придонесува за градење силна основа за идните жени претприемачи.

Според Извештајот за жени претприемачи во Европа[41], женското претприемништво е „неексплоатиран извор на економски раст“, кој ветува

[41] Извештај за жени претприемачи во Европа
https://startupsandplaces.com/startup-heatmap-europe-report-on-women-entrepreneurs-in-europe/

вработување и иновации. Затоа европските носители на одлуки се обидуваат да го промовираат женското претприемништво, ставајќи го на истакнато место на агендата на европските стартап и претприемништво.

Европскиот бизнис и претприемнички екосистем не е еднаков, разновиден и инклузивен. Анализирајќи примерок од преку 20.000 европски основачи, резултира со 15,5% од основачите или ко-основачите се жени, дека женските извршни директори добиваат 38% помалку средства од нивните машки колеги кога започнуваат под исти услови, и дека во врвните екосистеми како Берлин и Лондон, помалку од една во пет основачи на бизнис се жени.

Според извештајот на Економскиот Парламент за постигнување економска независност на жените преку претприемништво и самовработување[42] може да се забележи дека жените остануваат значително недоволно застапени како претприемачи. Тие сочинуваат 52% од вкупното европско население, но само 34,4% од самовработените во ЕУ и 30% од почетните претприемачи. Поради тоа што женското претприемништво има различни форми преку широк спектар на индустрии и е значаен фактор за денешните економии, особено преку малите и средните претпријатија во Европската унија со имплементација и проширување на голем број практики и иницијативи, се прават напори да се создаде поинклузивна и поподдржувачка средина која ќе ги овласти жените да започнат и да ги зголемуваат успешните бизниси.

Некои од нив се:

- Пристап до финансии: Подобрувањето на пристапот до финансии за жените претприемачи е клучна стратегија. ЕУ има воспоставено програми и механизми за финансирање кои конкретно ги таргетираат бизнисите предводени од жените, како што се InnovFin EDP на Европскиот инвестициски фонд и Факултетот за женско претприемништво на Европската инвестициска банка. Овие иницијативи обезбедуваат грантови, заеми и гаранции за поддршка на жените претприемачи во пристапот до капиталот што им е потребен за започнување и развој на нивните бизниси.

- Мрежи за поддршка на бизнисот: Создавањето мрежи и платформи кои ги поврзуваат жените претприемачи со ментори, деловни советници и врсници е од витално значење. Иницијативи како Европската мрежа на женски амбасадори за претприемништво и Европската мрежа на претпријатија нудат можности за менторство, обука и вмрежување, поттикнувајќи соработка и размена на знаење меѓу жените претприемачи низ Европа.

- Обука и образование: Обезбедувањето претприемничко образование и обука прилагодени на потребите на жените е од клучно значење.

[42] Извештај на Економскиот Парламент за постигнување економска независност на жените преку претприемништво и самовработување https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0096_EN.html

Иницијативите на ЕУ како WEgate и Европскиот институт за родова еднаквост нудат онлајн ресурси, програми за обука и алатки специјално дизајнирани за жени претприемачи. Овие ресурси покриваат различни аспекти на претприемништвото, вклучително и деловно планирање, маркетинг, финансиски менаџмент и пристап до пазари.

- Политика и застапување: Застапувањето за родово одговорни политики и регулативи кои го поддржуваат женското претприемништво е важна стратегија. ЕУ презеде чекори за промовирање на родовата еднаквост во претприемништвото со поставување цели за зголемување на бројот на жени претприемачи и охрабрување на земјите-членки да усвојат политики за поддршка. Иницијативите како Порталот за женско претприемништво обезбедуваат информации за политиките, регулативите и програмите за поддршка достапни на национално и на ниво на ЕУ.

Прилог 3 – Листа на користени студии, документи и статистички податоци

1. Закон за мали бизниси - База на добри практики
2. Женска повелба за еднаквост меѓу жените и мажите
3. Стратегија за родова еднаквост
4. Стратегија Европа 2020
5. Програма за развој на Обединетите нации
6. Извештај за човечки развој 2016 (Човечки развој за сите)
7. Програма за жени лидери и родова рамнотежа
8. Извештај за Глобалниот родов јаз за 2017 година
9. Социјални институции и родов индекс (SIGI)
10. Социјални институции и родов индекс, Синтезиски извештај за 2014 година, ОЕЦД, 2014 година
11. Стратегија за развој на женското претприемиштво (2019-2023)
12. Стратегија за родова еднаквост 2022 – 2027
13. Глобален монитор за претприемништво (ГЕМ)
14. ГЕМ Извештај - Претприемачко однесување и ставови
15. Национална асоцијација на жени сопственици, претприемачи
16. Глобален извештај за претприемништво 2017/2018
17. Извештај за жени претприемачи во Европа
18. Извештај на Економскиот Парламент за постигнување економска независност на жените преку претприемништво и самовработување
19. База на податоци МакСтат (Завод за Статистика на Република Северна Македонија)
20. Статистички податоци (Агенција за вработување на Република Северна Македонија)

This publication was produced with the financial support of the European Union. Its contents are the sole responsibility of its authors and do not necessarily reflect the views of the European Union.